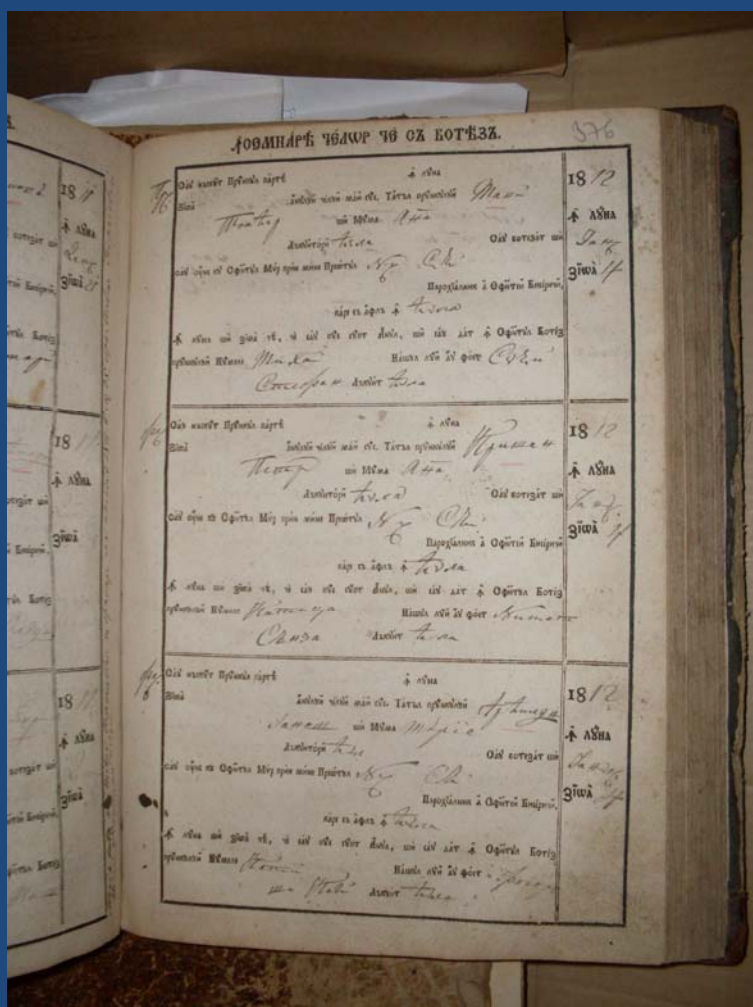

A MAGYAR CSALÁDTÖRTÉNET-KUTATÓ EGYESÜLET KIADVÁNYA

Igazi kihívás a Békés megyéből való román nyelvű ortodox anyakönyv kutatása (Fotó: Ari Ilona)

Illusztráció a *Kis füzetben nagy segítség a családkutatáshoz* című kiadványból (lásd cikkünket a 36. oldalon)

II. évfolyam, 4. szám

2012

IMPRESSZUM

Matrikula

a

**MAGYAR
CSALÁDTÖRTÉNET-
KUTATÓ
EGYESÜLET**

kiadványa

matrikula@macse.org

Felelős kiadó:

Hunyady László

Szerkesztő:

Dr. Hatvany Béla Csaba

Szaklektor:

Lerch János

Nyelvi lektor:

Tutunzisz Gabriella

Megjelenik évente négyszer: március, június, szeptember és december hónapokban. A kiadvány szabadon és csak is díjmentesen terjeszthető. Kéziratokat a szerkesztő e-mail címére várunk legkésőbb a megjelenési hónap elsejéig. A cikkek tartalmáért, beleértve a cikkhez kapcsolódó képanyagot is, a szerzők felelnek.

II. évfolyam 4. szám

© MACSE 2012

TARTALOM

Steven Tötösy de Zepetnek: <i>A Tötös és Tötösy személy- és családnév eredetéről</i>	1
Janurik Zsuzsanna: <i>Egy parasztcsalád története</i>	6
Sarnóczay György: <i>Kistétényi mesék</i>	18
Pócsi Zsolt: <i>Emberemlékezet – Nyíradonyi képeskönyv</i>	23

Az alkotóműhelyből

Ari Ilona, Berkes József: <i>Kis füzetben nagy segítség a családkutatáshoz</i>	36
--	----

Egyesületi hírek

A Magyar Családtörténet-kutató Egyesület vezetőségének közleménye: <i>Az év kutatóhelye 2012 díjról</i>	43
---	----

Matrikula 2012 tartalomjegyzék	45
--------------------------------	----

A Tötös és Tötösy személy- és családnév eredetéről

Steven Tötösy de Zepetnek, Winchester, Massachusetts, Amerikai Egyesült Államok
(totosystemen@purdue.edu)

A Tötös földrajzi név és a Tötös vagy Tötösy személy- és családnév eredete nem egyértelmű, a források azonban arra mutatnak, hogy mind a földrajzi, mind a személynév ősmagyar eredetű (pl. *Pallas* 2, 723). A név mint középkori személynév a következő formákban fordul elő: Tutus, Tytus, Thythews, Thewtheus, Toteus, Teuteus, Thuthus, Theötös és mint családnév a következő formákban: Thythewsi, Thethusi, Teteusi, Teutesi, Teuteusi, Tewtheusi, Theutesi, Theuthusi, Thewthusi, Thewtesi, Thythwsi, Thythusi, Thytheusi, Thethewsi, Tuteusi, Thythesy, Thythewsy, Thytewssy, Thythessy, Thewthewssy, Thewthüwssy (illetve a *de* előjelzővel az *-i* vagy *-y* végződés nélkül). Levéltári dokumentumaink legkorábbi adatai szerint a „Tötös” mint személynév helység vagy családi származás említése nélkül fordul elő: Pauler Gyula említ egy Töttös (Tytus) nevű főurat *A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt* című művében, aki 1132 körül élt: „I. Béla, kinek, mikor a támadás Lengyelország felől jött, vissza kellett vonulni, Borisszal a Sajónál, valahol a mai Zsolca táján találkozott. Serege a jobbparton táborozott. A lengyelek, oroszok túlhan fogtak állást. A hozzájuk csatlakozott magyarok főemberei voltak: Tivadar, 'a veszedelem gerjesztője', a borsodi Simád nemzetségből, talán rokona Simafia Márknak, ki mint Kálmán tanácsosa egyik főrészes volt Álmos és Béla megvakításának, Tytus (Töttös), Folkus és egy heves, merész, talán somogyi ember, a Győr-nemzetségből, Sámson.” (Pauler 1, 242-43).

Történészeink és nyelvészeink kevés és ellentmondásos etimológiákat ismertetnek a névről. Kiss Lajos *Földrajzi nevek etimológiai szótára* című könyvében azt írja, hogy a Tötös (Tuteus, Thutos) földrajzi név személynévből ered, amelyet azután néhány földrajzi lakóhely is megkapott. E forrás szerint a Tötös személynév a régi magyar *Tuet* személynév *-s* ragos származéka, amely szótó a régi magyar „tő”, „tu” szótóból ered, amely „földben levő növényi szár”-at jelentett (Kiss 657-58). Kiss ugyanakkor nem fogadja el, hogy a név a régi török *tütüs*-ből eredne, amely viszályt, összeütközést vagy ellenségeskedést jelent. Kállay Ferenc *A pogány magyarok vallása* című munkájában a nevet a „táltos”-ból (*tatus*, *tutus*) származtatja, amely szóval a régi magyar sámán-papokat nevezik (47-55, 72). Továbbá Kállay feltételeken a Tét vagy Tétény (Tatun) nemzetség nevével is összefüggést vél felfedezni: ezek Árpád vezérrel voltak, amikor a magyarok a 9. században elfoglalták a Duna-medencét. Ez a nemzetség papi nemzetség volt, amelynek tagjai gyakran sámánok voltak. Bobula Ida újra felveti Kállay értelmezését, miszerint a Tötös személynév tulajdonképpen sámán-papot jelent. Bobula Tötös-t a szumér *tu*-ból eredezteti, ami „esküvel való megerősítés”-t jelentene. Ez a régi ma-

gyar nyelvben „*tét, tétemény és tatus*”-sá fejlődik, ami varázslást, mágiát jelent (Bobula, *Levé*). (A magyar-szumér nyelvi rokonság ugyan nem tartható, de az irányzat rendelkezik tudományos munkákkal is, pl. Endrey 68-82, 112-13). Ezzel az etimológiával Bobula azt feltételezi, hogy a személynév őse vagy a név illetén értelmezése azt jelentené, hogy a „*Tötös*”, „*Tütüs*” nevű személy veszekedős természetéről kapta a nevét, karizmatikus természettel bírt, vagy testi ill. szellemi abnormalitás jellemezte és ennél fogva azt tartották róla, hogy olyasvalaki, akit „*megérintett*” a természet vagy isten. Bobula értelmezése annyiban elfogadható, hogy pusztai (sztyeppei) társadalmakban, amelyekben a sámánhit volt a vallás, a papot (táltost) különleges hatalommal bíró varázslónak tartották, aki hatalmát gyógyításra és a szellemekkel való kommunikálásra használta. Bobula a Kiss által elvetett török etimológiát is lehetségesnek tartja. Szerinte lehet, hogy a név a régi török *tü*-ből fejlődött *tütüs*-sé, amelynek jelentése „*veszekedős*” (Bobula, *Levé*).

Kozmács István szerint a Becse-Gergely nembeli Báthmonostori Töttös család esetében a Töttös családnév különleges módon nem helynévből, hanem egy személynévből eredeztető, melynek formálódása a 15. század elején kezdődött (Kozmács 31; *nota bene*: a Báthmonostori Töttös családnak nincs származási vagy rokoni kapcsolata az egyik a kora újkorban vagy később dokumentált Töt(t)ös(s)(i)y családhoz sem [lásd Tötös de Zepetnek]). A Bács-Bodrog megyei Töttös helység, mely ma már nem létezik, de valószínűleg összeköttetésben áll a Báthmonostori Töttös *de genere* Becse-Gergely családdal ill. a család Töttös nevének eredetével. A család fénykorát az Anjou királyok alatt élte, mikor legtöbb tagjának zászlósúri rangja volt. Utolsó férfi tagja 1468-ban halálozott el (a család történetéhez lásd Nagy Iván 11, 211; Karácsonyi 1, 214-26.; Kozmács; Wertner 1, 80-98.; *Turul* 20 (1902): 7-42.; *A Zichi és Vásonkeői Gróf Zichy-család* több bevezetője foglalkozik a család történetével, különösen a 10. kötet bevezetője tartalmaz). E helység esetleges kapcsolata a Báthmonostori Töttös család „Tötös/Töttös” nevével a fent felsorolt munkákban nem kerül említésre ill. nem figyeltek fel rá. A helység és a családnév esetleges kapcsolata az alábbi megállapításon alapul: több a családdal foglalkozó munkában az áll, hogy első prominens tagja az ősmagyar „*Töttös*” személynévet vette fel (pl. *Pallas* 2, 723). Ez a névadopció 1320 körül történhetett, mivel a nevet felvevő István először 1325. kerül említésre és 1355. hunyt el (Wertner 1, 82, 97). A névadopció ideje egybeesik Báthmonostor helységnél a fent említett nevet felvevő István apjának, Becsei Imrének történeti királyi adományozásával: 1318. (Wertner 1, 81). Az adományozás oklevelében fordul elő egy Tötös (Tutus) helység mint határhely Báthmonostor mellett (Csánki 1, 162, 2, 226; Györffy 709-10). A fentiek alapján feltételezhető, hogy az adományozott Becsei Imre fia István a Töttös nevet erről a Báthmonostor mellett fekvő helységről vette fel, talán mert ott született, vagy mert apja a helységet mint birtokot már kiskorában ráírta. Györffy György *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza* című munkájában említi ezt a Tötöst, mint falut Bodrog megyében (709-10; Györffy Csánki-ra utal: 2, 731: 1322 Tutus, 1412 Thewtheus és Theuthes).

Ördög Ferenc a következőket írja a Tö(ü)t(t)ös név etimológiájáról:

„A XVIII. századi Zala megyei népességösszeírásokban (l. tölem, Zala megye népességösszeírásai és egyházlátogatási jegyzőkönyvei 1745-1771 I-IV. Budapest–Zalaegerszeg, 1991-1998) e név három alak- és 19 ortográfiai változatával (Tütösi, Thütössy, Tötösi, Tötös, Tötösy, Tütösi, Tütösj, Tütösy, Tütösy, Tütös; Tüttös; Tütö, Tötö, Tötö, Tötthö, Töttö, Tutö, Tütö, Tüttö, Tüttö) ... kutatóterületem ... 26 településén találkozunk. Adataim száma: Tütösi 26, Tüttös 1, Tütö 72. Mindhárom név helynévi alapja Zala megyéből is (Thyhws, Thwthews, Thythews, ma Tüttös, Pacsa btr., vö. Csánki III, 119; Thofeu, Toufeu al. nom. Teuteus, Tofeu al. nom. Teutus, Thofew, Eghazasthofew et Kysthofew, ma Baktüttös és Tófej, vö. Csánki III, 116) más megyéből is adatható ... (Mező András, Gazdálkodástörténetünk egy helynévi emléke. MNy. LXXXVI, 223-8). Tanulmányának végső következtetése: a Töttös-féle helynevek némelyikéről csakugyan föltehetjük a személynévi eredetet, a többségükben azonban nem. Ezeket az erdőirtásra utaló gazdaságtörténeti vonatkozású nevek csoportjában kell számon tartanunk, mégpedig dülönév esetében 'irtványföld', helységrév esetében pedig ... irtványföldre települt falu jelentésben (i.h. 228). ... A Tüttös személynévvvel először 1212-ben találkozunk a Thetheusiszkaz előtagjaként, majd 1325-ben a Vesszős társaságában fordul elő a ZsigmOkm.-ban Stephanum dictum Toteus et Georgium dictum Vezeus. Néhány évvel később, 1332-ben e két személy neve kiegészül a Thuisses (Tövises) névvel (vö. FNESz. Töttös a.). Látni való, hogy e három személy neve egymással jelentéstani vonatkozásban áll, mivel a Tüttös helynév alapjául a m. R. Tuetszn.-s képzős származéka szolgált, «amely a m. tő R., N. tü 'földben levő növényi szár' fn.-ből képződött» (FNESz. Tüttös a.). De ha Mező András adataira építjük magyarázatunkat, és kihagyjuk a Tüttös személynévvé válásának mozzanatát, akkor is ehhez járult az -i képző, és világos számunkra, hogy a Tütö-féle nevek esetében nemcsak az -i, hanem a -si képző vonódott el a morfémahatár eltolódása miatt. A funkciót ugyanis nem az -s, hanem a 'valamihez való tartozás' jelentésű -i hordozza, az -s 'ellátottság' jelentése egyáltalán nem érvényesül. A morfémahatár eltolódása hátterében tehát nem funkcionális ok áll, hanem analogikus hatás. A kései ómagyar korban csupán egyetlen -si képzős származékszót tudunk adatholni: a falusi-t. A falu igen szoros kapcsolatban van a város szóval, amelynek -i képzős származéka erős analógiás hatást gyakorolhatott a faluból létrejött -i képzős derivátumra, amelynek korábbi formája bizonyára *falui lehetett. Ugyanebbe az irányba hatottak az -s képzős helynevek (Bükkös, Gyopáros, Tölgyes) -i-vel továbbképzett formái, amelyekből szintén elvonódhatott a -si képző mint a 'valamihez való tartozás' kifejezője (MNyTNy. II/1. 10-11). A Tütö névre vonatkoztatva: a képzőelvonás tehát nemcsak a név végi -i-t érte, hanem az -s képzőt is, és ezáltal annyira eltávolodott -i képzős elődjétől, hogy névtáramban egyetlen egy személy sincs, akinek a nevét a különböző időszakokban (1748-50, 1757, 1771) e két alakváltozatban jegyezték volna le. Etimológiai összetartozásukat ... a mai névhasználó sem érzi, föltehetően már családneveink kialakulásának századaiban sem érezték, sőt maga a Tütös hn. is korán elveszíthette etimológiai átlátszóságát” (Ördög 188-90).

A fenti etimológiák egyike sem ad kielégítő választ. Kállay és Bobula etimológiája kérdéses, mert a magyar nemzetségekkel foglalkozó két legterjedelmesebb munka nem tartalmaz semmiféle utalást arra vonatkozóan, hogy kapcsolat lehetne a Tötös (Tutus) név és a Tét vagy Tétény (Tatun) nemzet-

ségnév között (Wertner 348-50; Karácsonyi 1, 92-97). Nyelvészetileg alátámasztható, hogy miért nem lehet a javasolt nemzetségnevet a Tötös névvel kapcsolatba hozni. A név középkori okirati írásmódja feltűnően azonos. A név első, a 9. századba visszanyúló említésétől kezdve három összetevőből áll. Az első összetevő (betűcsoport) a t betű és az a, e, i, o, ö, u, ü magánhangzók felváltva, valamint szintén felváltva a v, w, h, y mássalhangzók. A második betűcsoport az első ismétlése, de a két összetevő gyakrabban tér el, mint ahányszor megegyezik. A harmadik összetevő mindig egy „s”-rag. A 12.-13. századtól kezdve a név családnévvé is alakul az -i vagy -y (ÿ is) képzővel. Tehát a név mindig a következő variánsokból áll: T (a, e, i, o, ö, u, ü; v, w, h, y) — t (a, e, i, o, ö, u, ü; v, w, h, y) — s — (i, y, ÿ). A Tét, Tétemény név különböző formái viszont sohasem tartalmaznak „s” ragot és formái nem mutatnak hasonlóságot a korabeli Tötös formákkal. Kiss etimológiája is kérdéses. Értelmezése, amely a „földben levő növényi szár” jelentést látja a névben lehetséges ugyan, ha azt vesszük, hogy a turáni nyelvek egyik jellemzője, hogy személyneveknek leíró és körülíró tartalma volt. Kállay és Bobula etimológiája, amely azt veti fel, hogy táltosok adhatták nevüket helységeknek személyükön vagy foglalkozásukon keresztül, azért nem kielégítő magyarázat, mert nem valószínű, hogy Magyarország területén csak egy régióban neveztek volna el lakhelyégeket táltosról: eredeti (tehát a középkorban dokumentált) Tötös helységek csak Magyarország délkeleti, délnyugati és nyugati megyéiben fordultak/fordulnak elő. A fentiek alapján a Tötös és Tötös név etimológiája nem határozható meg. Tehát az itt levezetett kutatás eredménye ugyanaz, amit Kázmér Miklós *Régi magyar családnévek szótára* könyvében a Tötös cikkszó alatt ír: „a családnév mai Töttös alakváltozatára nem került elő adat” (Kázmér 1090).

Annyit azonban tudunk, hogy Tötös-nevű családok a Zala megyei egymás mellett fekvő Pacsa, Tötös, Zepethk és Kerecseny falvakban *prima occupatio* (honfoglaláskori) családok és így a hely- és családnév – ahogy Pauler írja és ahogy a *Pallas Lexikon*-ban található — régi Magyar származású, bár jelentése bizonytalan: „Maguk a várjobbágyok is vigyáztak, hogy közülük jogtalanul ki ne váljék valaki. 1256-ban a Csabi nembeli Balasey hadnagy, Gothard, Olivér, Bud és több más várjobbágy Dénes országbíró és zalai ispán [Panyit Bánffy de Alsólindva] előtt perbe fogták a Pacsa-melléki nemeseket, hogy ők tulajdonképp zalai várjobbágyok. Az ispán azonban megállapította, hogy azok Szent István idejétől fogva mindig nemesek voltak, s ezt azután elismerték a várjobbágyok is” (Holub 53; a Zala megyei Tötös családok 13-19. századokbeli személyek és családok listáját forrásokkal lásd Tötös de Zepetnek).

Források

Bobula Ida: *Levél*, Limestone College USA, 1977.8.11.

Csánki Dezső: *Magyarország földrajza a Hunyadiak korában*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1890-1897. 1. Kötet 162, 2. Kötet 226, 731, 3. Kötet 59, 192.

Endrey, Anthony: *Sons of Nimrod: The Origin of Hungarians*. Melbourne, Hawthorn, 1975.

Győrffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1987. 709-10.

Kállay Ferenc: *A pogány magyarok vallása*. 1861. New York, Evilath, 1971. 47-55, 72.

- Karácsonyi János: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1900-1901. 1. Kötet 92-97, 214-26.
- Kázmér Miklós: „Tötös”, „Töttösi”. *Régi magyar családnevek szótára. XIV-XVII század*. Kázmér Miklós. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1993. 1089-90.
- Kiss Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. Budapest, Akadémia Kiadó, 1978. 657-58.
- Kozmács István: *Egy kihalt nemesi familia családnevéről*. Magyar Nyelvőr 111.1 (1987): 28-31.
- Mező András: *Gazdálkodástörténetünk egy helynévi emléke*. Magyar Nyelv 86 (1990): 223-28.
- Nagy Iván. *Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. Pest, Ráth, 1857-1868. 12 kötet. 11. Kötet 211, 324.
- Ördög Ferenc: *A Tütösi, Tüttös, Tütő családnevekről*. Névtani Értesítő 21 (2001): 188-90.
- Pallas Nagy Lexikona*. Budapest, Pallas, 1893-1897. 2. Kötet 723.
- Pauler Gyula: *A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt*. Budapest: Athenaeum, 1899. 1. Kötet 242-43.
- Tötösy de Zepetnek, Steven: *A Zepetneki Tötösy család adattára / Records of the Tötösy de Zepetnek Family*. Szeged, József Attila Egyetem, 1993.
- Tötösy de Zepetnek, Steven: *Records of the Tötösy de Zepetnek Family / A Zepetneki Tötösy család adattára. CLCWeb: Comparative Literature and Culture (Library)*: <http://docs.lib.purdue.edu/clcweblibrary/totosyrecords>. West Lafayette, Purdue University Press, 2010.
- Turul. A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye* 20 (1902): 7-42.
- Wertner Mór: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*. Temesvár, Csanád-Egyházmegyei könyvsajtó, 1891-1892. 1. Kötet 81, 82, 97.
- A Zichi és Vásonkeői Gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára*. Szerk. Nagy Imre, Nagy Iván, Véghely Dezső. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1871-1930. 10. Kötet, Bevezető.

Egy parasztcsalád története

Janurik Zsuzsanna, Diósd (janurik@indamail.hu)

A múlt század 50-es éveiben voltam gyerek. A szüleim arra tanítottak, hogy amiről otthon beszélgetünk, azt senkinek ne ismételjem el. Félték, mindennaposak voltak a végrehajtások.

1950-ben vették el a majort és a földünk nagy részét. Az épületek kellettek az akkor alakult Állami Gazdaságnak. A cseretanya távol volt mindentől, a csereföldek pedig több darabban, távol a tanyától és egymástól is. A lovakat és a munkagépeket is elhordták, a nem teljesített beadások fejében. A beadásokat pedig nem lehetett teljesíteni, mert ha valamit is törlesztettünk a kivetett sarcból, máris jött a következő felszólítás és az újabb kivetett adó.

Emlékszem egy esetre, amikor Édesanyám a konyhaszekrény elé állított, mondván, hátha a végrehajtó nem viszi el az evőeszközt, ha ott állok mellette. Az egyik a konyhaszekrényt nézte át, a másik a fogason lévő ruhák között kutatott, és éppen a kesztyűmet nézegette. A társa rászólt, azt hagyd, gyerek van a családban.

Szüleimnek ekkor 43 hold földjük volt.

1952-ben kezdtem iskolába járni. Apám éppen börtönben ült a közellátást veszélyeztető bűntett miatt, és nekem volt kesztyűm és gumicsizmám is. Ezekre nagy szükség is volt, az iskola ugyanis négy km-re volt lakhelyünktől, amely távolságot egy hat éves gyereknek naponta kétszer meg kellett tennie.

Nem egyedül jártam, a környező tanyákon élő gyerekekkel jó barátságban voltunk, az úton segítettük egymást.

A tanyasi élet minden nehézsége mellett sok jót is hozott.

Anyám arra tanított, hogy előbb az állatokat lásd el, csak utána jöhetsz te az igényeiddel.

Mezítlábas parasztlányok a tanyaudvaron 1952-ben

Voltak állataink: kecskék, tyúkok, kacsák, galambok, és voltak gyümölcsfák. Került gyümölcs az asztalra, hús és tojás is.

1956-után enyhült a nyomás, kissé nyugodtabb lett az életünk, ekkor már disznót, méhet is tartottunk.

Az állatokra vigyázni kellett, iskola után jött a legeltetés, de mindig jutott idő egy kis játékra is.

Miután 1958-ban meghalt a nagyanyám, örököltünk egy házrész, és beköltöztünk a városba. Itt fejeztem be az általános iskolai tanulmányaimat. Szülőfalumtól az utolsó pofont itt kaptam, amikor kulák származásom miatt nem vettek fel a gimnáziumba.

Amint tehettem, Budapestre költöztem, itt dolgoztam és itt végeztem tanulmányaimat is.

Nagyon hosszú időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy túllépjek a családomat ért sérelmeken és tárgyilagosan tudjam szemlélni a velünk történeteket.

Gyerekként úgy éreztem, hogy a föld birtoklása bűn, hiszen ezt sulykolták belénk. A parasztot pejoratív jelzőkkel illették – buta paraszt, büdös paraszt –, hogy a durvább jelzőket ne említsem. Érteni akartam, miért és hogyan jutottak szüleim a földjükhöz, nagyszüleimnek miért volt szép háza, és honnan voltak állataik, munkagépeik?

Így jutottam el odáig, hogy családom történetét kutatni kezdtem. Szüleim már nem éltek, de sok régi irat maradt rám: adásvételi szerződések, tulajdoni lapok, régi levelek, anyakönyvi kivonatok stb. Ezeket kezdtem évek szerint rendezni.

Megtudtam, hogy a major, ahol négy éves koromig én is éltem, korábban Trefort Ágoston (1817-1888; 1872-től haláláig vallás- és közoktatásügyi miniszter) tulajdona volt. Halála után örökösei eladták a birtokot özv. Kövér Jánosnének.

Dédszüleim tőle vásárolták a birtokot az 1800-as évek végén.

Dédszüleim, Janurik Pál és neje Kiss Mária a földvásárláshoz dollár kölcsönt vettek fel a Magyar Leszámító és Pénzváltó Bank Rt.-től és a Szarvasi Hitelbanktól. Ezt a kölcsönt utódaik is fizették. 1944-ben a még fennálló kölcsöntartozást az unoka, Janurik Pál fizette vissza egy összegben, úgy, hogy a föld egy részét eladta.

A major udvarán a Janurik család állataikkal, 1930-ban

Ez az unoka volt az Édesapám. Szüleinek legidősebb fia, az ő sorsa volt a paraszti élet folytatása. Hat elemi osztályt végzett, 12 éves korában kikerült a gazdaságba, és a gazdálkodást tanulta. Fiaitabb testvérei folytatták iskolai tanulmányaikat, egyetemre is jártak. Legfiatalabb öccse ügyvéd lett.

A kutatás első szakaszában nagyon sok segítséget kaptam bátyámtól, Janurik Páltól. Családunkban ő az ötödik generáció, aki a Pál keresztnévet kapta. A temetőben megtalálható az üknagyapa, az 1826-ban született első Janurik Pál sírja, és mellette két testvéréé, Györgyé és Jánosé is. Ezek a régi sírok is inspiráltak arra, hogy az itt nyugvók életéről többet megtudjak.

Először is a szarvasi Evangélikus Ótemplom anyakönyveinek átnézésébe kezdtem. Sok segítséget kaptam a levéltár akkori vezetőjétől, Gunda Máriától, és munkatársától, Máté Józseftől. Segítettek eligazodni a régi könyvek latin, tót és magyar nyelven írt szövegeinek útvesztőjében. Kezembe adták azokat az iratokat, melyeknek átnézése közelebb vihetett az őseimhez.

Az első ilyen könyv az 1799-1800. között készült Tessedik összeírás volt.

Tessedik Sámuel 1767-ben került Szarvasra másodlelkészként, nem csak lelkipásztora, hanem tanítója, krónikása is volt a szarvasi népnek.

Részlet Tessedik Sámuel önéletrajzából:

„Önéletírás Hazámhoz

Szüleim és őseim

Ötvenéves papi pályámnak végén neked ajánlom, kedves Hazám, ezen életrajzomat. Hogy mily szép és tág hatásköre van egy falusi papnak, mily végtelen sok jót tehet ő különféle szakokban, idő, hely és körülmények szerint, kivált ha tevékenységében a hon atyáitól, előljáróitól, birtokosaitól, világi és egyházi hatóságoktól segítettik, bátorítottak és támogattak – mindezt bizonyítani fogják a következő sorokban leírt tények.

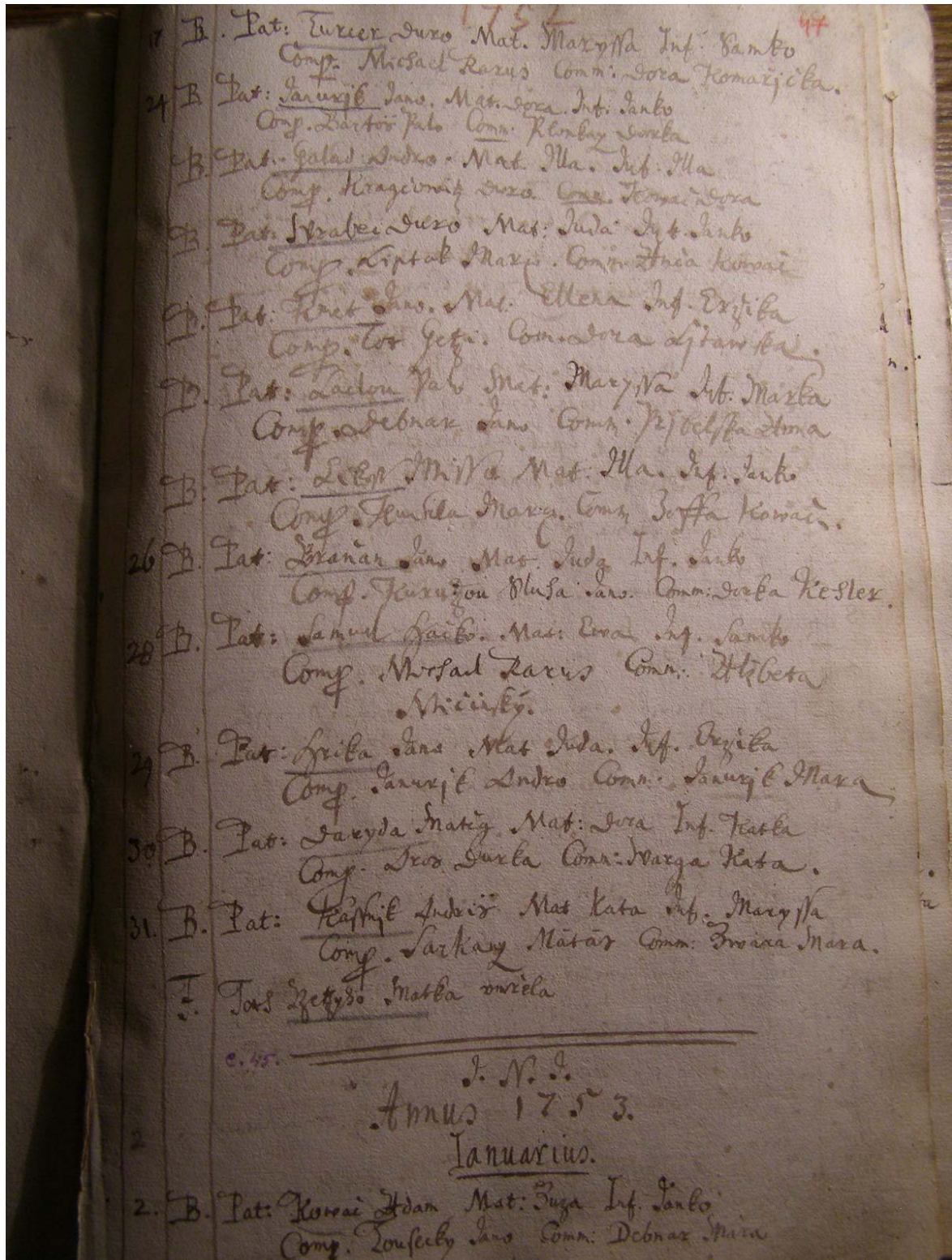
Születésem helye Alberti, Pest megyében, hol 1742. április 20-án láttam először a napvilágot. Atyám Tessedik Sámuel evangélikus lelkész volt ugyanott, de már kétéves koromban Békéscsabára hivatott meg lelkészül. Anyám Lang Erzsébet, pozsonyi leány volt. Alig élt tizenegy évig apámmal, midőn ennek halálával két testvéremmel együtt árván maradtam.

Nagyszüleim, Tessedik György és Nedeczky Eszter, kik Cseh- és Morvaországból idevándorolt takácsmester családokkal költöztek Magyarországra, jelesül Trencsén megye Puhó nevű helységébe, hol azonban mint protestáns alattvalók oly nyomatásnak voltak kitéve, hogy házukat elhagyva, VI. Károly császárhoz folyamodtak segélyért és pártfogásért.

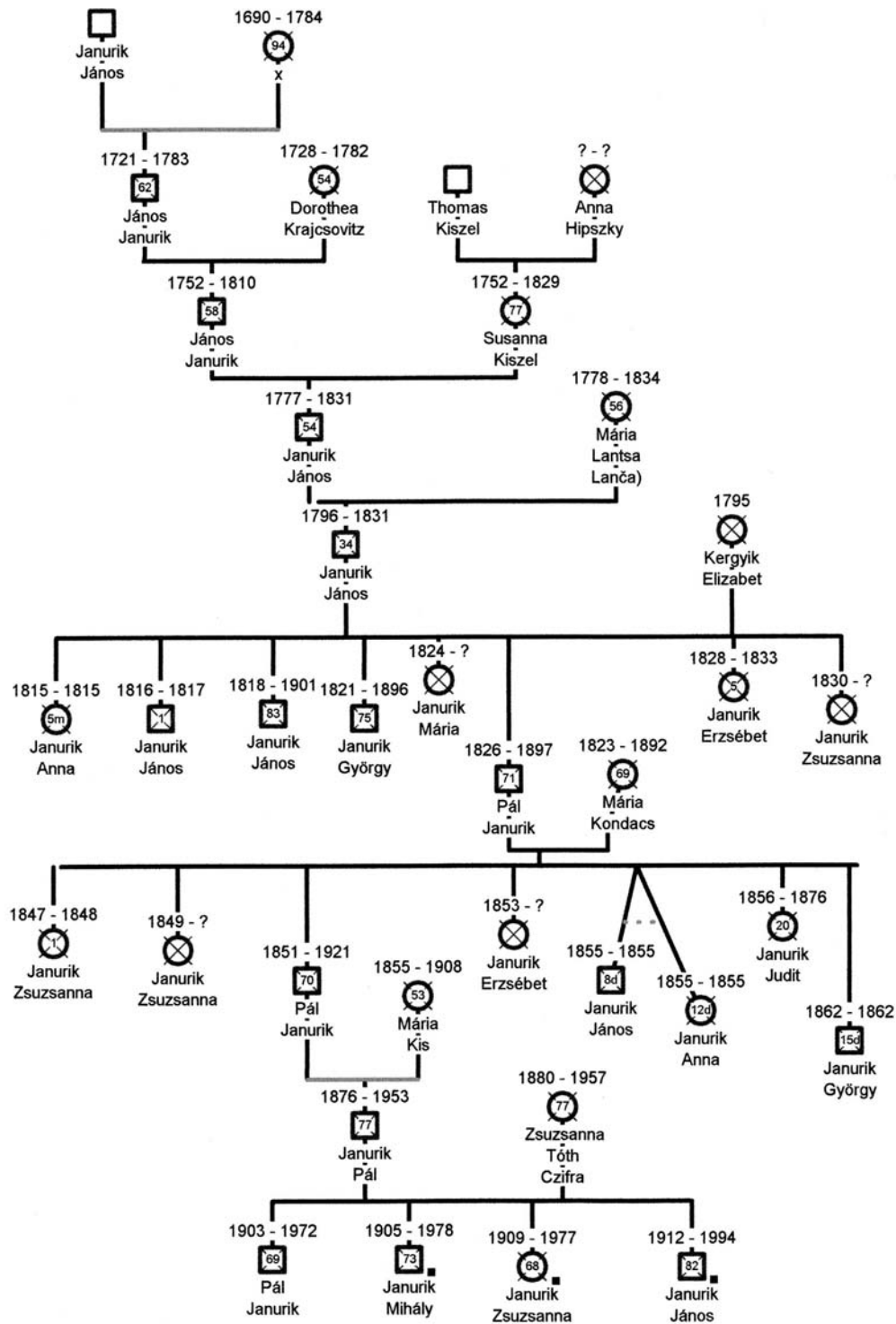
A kivándorolt családok ezek valának: 1. Drozdik György nemes posztógyáros, kinek utódai még most is ismeretesek Bécsben. 2. Szeptelszky György szintén nemes, posztós. 3. Bartos János szintén az. 4. Tessedik János kereskedő. 5. Tessedik György mészáros. 6. Tessedik Éliás szintén az. 7. Gebhárd Pál posztós. 8. Szerecska György kereskedő. 9. Kreysel János rézműves. 10. Hayni Pál posztós. 11. Majdan Miklós posztós. 12. Janurik János takács. 13. Turszky János posztós.”

Önéletírása számomra azért is érdekes, mert említést tesz Janurik Jánosról, aki kb. 1700-ban tűnik fel Puhóban. A szarvasi anyakönyvekben a Janurik név 1730 körül fordul elő.

Szarvas alapításának dátuma 1722. Az alapítók között még nem található ez a név. Nem találtam kapcsolatot a puhói Janurik János és a szarvasi Janurik családok között. A kutatást nagyon megnehezíti az anyakönyvek állapota és hiányos vezetése is. 1730-1750 közötti anyakönyvek egy része egy tűzvész alkalmával megsemmisült. Így családom apai ágát csak eddig az időpontig tudom bizonyíthatóan visszavezetni.

Itt az 1752.12.24-én született Janurik János anyakönyvi bejegyzése látható

A Janurik család kilenc generációja

Szerencsém is volt az adatgyűjtésben, hogy az őseim ezen a településen éltek az 1700-as évek közepe óta, és ma is itt élnek. Az egyházi anyakönyvekből nagyon sok személyes adatot tudtam meg róluk. Családi állapotuk, házasságkötéseik, élettartamuk, betegségeik, stb.

Életkörülményeik megismeréséhez tovább kellett lépnem. A település történetét is részletesen meg kellett ismernem.

Kutatómunkámat a levéltárakban folytattam. Az Országos Levéltár Feudáliskori összeírásai (1716-1852) között. A Békés Megyei Levéltár gyulai levéltárában, és a szarvasi Ótemplom levéltárában néztem át régi összeírásokat, iskolai értesítőket. Sokat segítettek a város történetével foglalkozó könyvek is.

Itt Dr. Szilvássy László könyvéből szemezgetek. Címe: *Szarvas történelme a honfoglalástól a reformkorig* (1825).

Harrucken J. György császári királyi élelmezési biztos és kamarai tanácsos hűséges katonai szolgálataiért, 24.000 Ft összegű jutalmazása ellenében, zálogjog címén kapta meg az ún. gyulai uradalmat. Ezzel hivatalosan Békés megye birtokosa lett 1720-ban. Később újabb pusztákat vásárolt meg. Az 1788. évi hivatalos kimutatás szerint Harruckern magyarországi birtoka 350.000 hektár volt.

Ez a birtok Békés, Csongrád és Zaránd megyéhez tartozott.

Ezek a területek a török kivonulása után jórészt lakatlanok voltak. Harruckern felhívást tett közvé, melyben ígézetett tett arra nézve, hogy a nála letelepedni szándékozók kedvezményekben részesülnek. A törvények ugyan tiltották a jobbágyoknak, hogy lakhelyüket elhagyják, és más földesúrhoz szegődjenek, de Harruckern ezzel nem törődött, és a jelentkező jobbágyok sem.

A letelepedni szándékozók öt pontba foglalták feltételeiket:

1. szabad vallásgyakorlat
2. bizonyos időre felmentés az úrbéri terhek alól
3. egy szárazmalom építésének lehetősége
4. biztosítsák részükre a kocsmák, mészárszékek és a halászat jövedelmét
5. kapjanak az urasági erdőből fát házaik és templomuk építéséhez.

A letelepedési szerződés 1722. július 23-án létrejött.

Ez a szerződés tekinthető a mai Szarvas alapítólevelének, az ún. hóskor kezdetének.

A telepesek az ország felső vidékeiről, Abaúj, Nógrád, Hont, Gömör és Zólyom megyéből jöttek. De jöttek Pest megyéből és Békéscsabáról is.

A feudális mezőgazdaság a jobbágyság rendszerén alapult. Minden jobbágycsaládnak a saját munka- és igásereje, valamint munkaeszközei határozták meg a gazdálkodásának jellegét és a jobbágytelek méretét. Aki ezekből fölösleggel rendelkezett, könnyen „gazdává” lehetett. Akinek viszont a saját munkaerején kívül nem volt más munkaeszköze, és ezért más földjén dolgozott, az nincstelen parasztnak, vagyis zsellérnek minősült.

Szarvas jobbágyságának gazdasági és társadalmi helyzetét a reformkorig a földmennyiség határozta meg.

Az első néhány száz telepes az úrbéri birtokból még annyit hasíthatott ki magának, amennyit meg tudott művelni.

Ebben a korban Szarvas lakossága vagyoni helyzete szerint még egységes volt. Valamennyien telkes jobbágnak számítottak, a tehetősebb paraszti réteg kialakulásának csak a lehetősége volt meg.

A földközösségnek ez a formája Szarvason 1771-ig létezett. Ezután megkezdődött a parasztság vagyon szerinti megosztása. A kedvezőbb adottságú helyeken termelő, jobbágyok módosabbak lesznek, ők válnak gazdává, és az általuk már meg nem művelt területük egy részét kiadják albérletbe, ún. subarendába, vagyis a módos gazda zsellért foglalkoztat. A bérleti díj: egy zsák alá való föld után egy zsák liszt.

1772-ig a szarvasi jobbágyság a Harruckernnel kötött szerződés szerint élt, nem nehezedett vállukra az úrbéri teher.

Az 1772-ben kiadott urbárium azonban változtatott a helyzeten. Az urbárium a jobbágytelek (sessio) egyenkénti nagyságát 25 kat. hold szántóban és 15 kat. hold kaszálóban adta meg. A megnövekedett lakosságnak már volt elegendő rendelkezésre álló földterület. Sokan elvándoroltak, mások a gyengébb minőségű földeken próbáltak megélni. Létrehozták a tanyavilágot.

A 18. század végétől kezd kibontakozni a majorsági gazdálkodás Harruckern örököseinek birtokain. Megjelennek az urasági kastélyok és ezek környékén a cselédházak.

A majorsági gazdálkodás kialakulásával egy időben a jobbágytelkes gazdálkodás is fejlődésnek indul. Létrejönnek a közutak mentén a tanyasorok. A sortanyák egymástól való távolsága a hozzájuk tartozó földdarab nagyságára is utalt, vagyis a sűrűbb elhelyezkedésű tanyákon a szegényebb emberek élnek.

1845-ben jött létre szarvason az örökváltsági szerződés. Eszerint a jobbágyság önerőből megválthatta magát a földesúri terhektől. Megvásárolták a szarvasi határ 55 %-át, valamint a vásártartás, hídvámszedés, sómérés, halászat, a vendégfogadók a sör-, pálinka- és húsmérés jogát, a száraz- és olajmalmok regálé jogát.

Az 1848. évi jobbágyfelszabadítás csak az úrbéres jellegű földeket, illetve az azokat művelő jobbágyokat érintette. A falvak által bérelt terület továbbra is a földbirtokosé maradt. Az érintettek nyomására azonban az 1873. évi XXII.tc. rendezte a tulajdonviszonyokat. Lehetőséget adott a bérlőknek az általuk használt föld megvásárlására, amit csak hosszú, 20-40 éves futamidejű bankkölcsön segítségével tudtak megvalósítani.

És itt kanyarodunk vissza családom történetéhez: azt tudom, hogy a major vásárlására a dédszüleim által felvett kölcsönt unokájuk fizette vissza 1944-ben.

E szerint a vásárlás 1904-ben történhetett. Ennek pontos idejét nem sikerült megállapítani. A földhivatalban nem őriznek erről az időszakról birtokleveleket. Azt a tanácsot adták, próbálkozzak a gyulai levéltárban, a megőrzött birtoklevelek között található adatot. Ez a kutatás még előttem van.

A Janurik család életének pontos feltérképezése lesz a következő feladatomban.

Az elmúlt években a családom anyai ágának a kutatásával foglalkoztam. Édesanyám Kozsuch Zsuzsanna, az ő szülei: Kozsuch János és Kozsuch Zsuzsanna voltak. Úgy tartották, a két család nem rokona egymásnak. Izgalmas kihívás volt a családi kapcsolatok feltérképezése. Végiglátogattam a rokonokat, kérdezősködtem, fényképeket gyűjtöttem. Szerencsémre a rokonok között talákoztam olyanokkal is, akiknek szintén fontos volt a család megismerése, a távolba szakadt és egymástól eltávolodott rokonok összehozása. Így került sor 2008-ban az első Kozsuch találkozóra. A találkozón több mint százán vettünk részt.

A találkozóra Kondoroson került sor. Az éttermet Varga János – az egyik Kozsuch unoka – biztosította, a birkapörkölt elkészítését testvére vállalta. Az alapanyagot a főzéshez – vagyis a birkákat – Kozsuch Mihály szállította. A részvétel a vendégek számára ingyenes volt.

A csoportképen csak a Kozsuch nevet viselők vannak jelen

Ezen a találkozón tettem ígéretet arra, hogy az addig összegyűjtött anyagot egy könyvben összefoglalom, és a következő találkozóra hozom.

Ezt a vállalást sikerült teljesítenem, a könyv elkészült, és 2010-ben a következő találkozónkon, önköltséges áron a rokonok rendelkezésére tudtuk bocsátani.

Második találkozónkat 2010. november 6-án rendeztük. A helyszín és a részvétel feltételei változatlanok voltak.

Sokan voltunk ismét a találkozón. A résztvevők kb. harmada volt helybeli, a többiek az ország különböző településeiről jöttek, sőt voltak vendégeink a Szlovákiába visszatelepült családok tagjai közül is.

Válogatás a 2010. évi találkozó képeiből

A korábban megrendezett találkozók sikerén felbuzdulva, ebben az évben ismét találkozót szerveztünk.

Az elmúlt találkozók óta néhányan meghaltak, róluk megemlékeztünk.

Örömmel fogadtuk az új résztvevőket, és örömmel láttuk, hogy ebben az évben sok fiatal is eljött a találkozóra, ami élteti bennünk a reményt, hogy a családi összetartozásnak az érzetét – a vér szavát – utódaink sem fogják elfelejteni, és ha csak ritkán is, de összejönnek, és egy-egy jó szót mondanak egymásnak.

Nekem külön örömet szereztek azzal, hogy néhány fiatal kedvet kapott saját szűkebb családfájának összeállításához.

Néhány kép a harmadik Kozsuch találkozóról

Kistétényi mesék

Sarnóczay György, Budapest (kerub@torzsasztal.hu)

Kistétény/Budatétény ma Budapest XXII. kerületének része. Hajdan önálló község volt, a török kiűzését követően idetelepített szorgalmas rendszerető sváb lakossággal, és a későbbiek során ide-telepedett jómódú fővárosi nyaraló, ill. villatulajdonosokkal.

Szerencsésnek mondhatom magam, mert a korán elhunyt anyai nagyanyám húgai között hárman is voltak, akik pótnagymama szerepükben sokat meséltek, anekdotáztak családjukról és Kistétény/Budatétény egykori világáról.

Valószínűleg innen indult a helytörténet iránti érdeklődésem.

Mostanra pedig magam is közel 70 év történéseit tudom már felidézni szűkebb pátriámról. Mint régi budatétényi család leszármazottját bizalommal fogadnak az idősebb itt lakók, átadják a kincseiket, fotókat, iratokat, újságkivágásokat, megosztják velem történeteiket interjúim során.

A helyi civil szerveződések egy része érdeklődik a helytörténet iránt, így mindig akadt egy-egy fórum, ahol volt/van érdeklődő hallgatóságom a szervezett vetített képes előadásaimon.

Miután már többen mondták, hogy *amit nem írunk le az elvész*, no és ráadásul a helyi Polgári kör még finanszírozza is grafomán hajlamomat, így ezekben a helytörténeti füzetekben adtam közre *Gyuri bácsi meséit*.

Tartottunk helytörténeti sétát Budatétény egyik legrégebbi utcájában, ebből született az egykori [Erzsébet királyné úti villákról és lakóiról szóló füzet](#).

Az Erzsébet királyné úti séta résztvevőivel

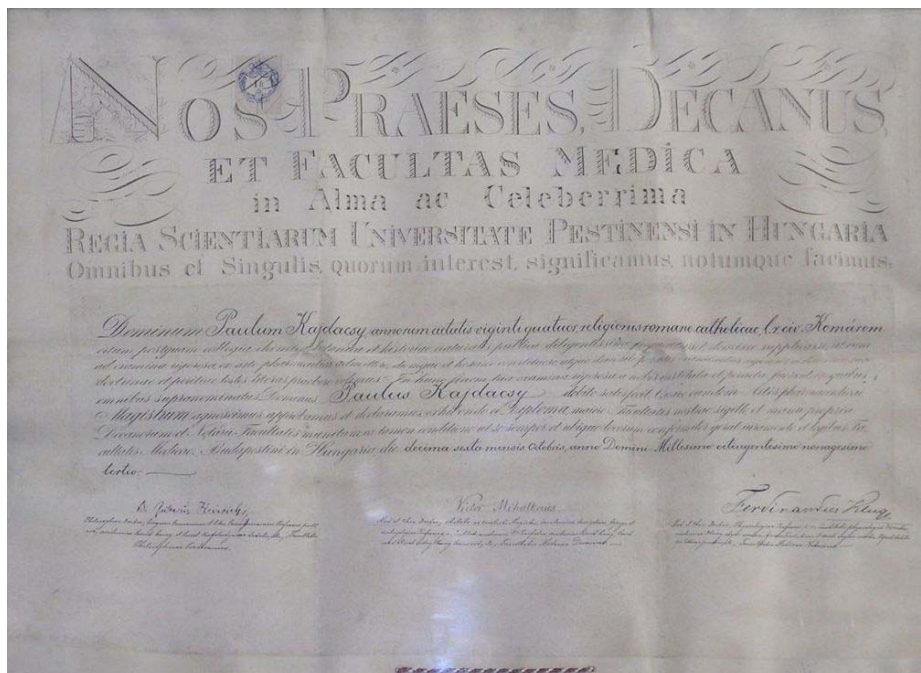

A még ma is szép Bíró villa

Az Erzsébet királyné úti villák helytörténeti füzet kiadói estje sem maradt érdeklődés nélkül

Az időközben megjelent újságcikkeimből született meg a [Budatényi morzsák](#) címmel kiadott füzet.

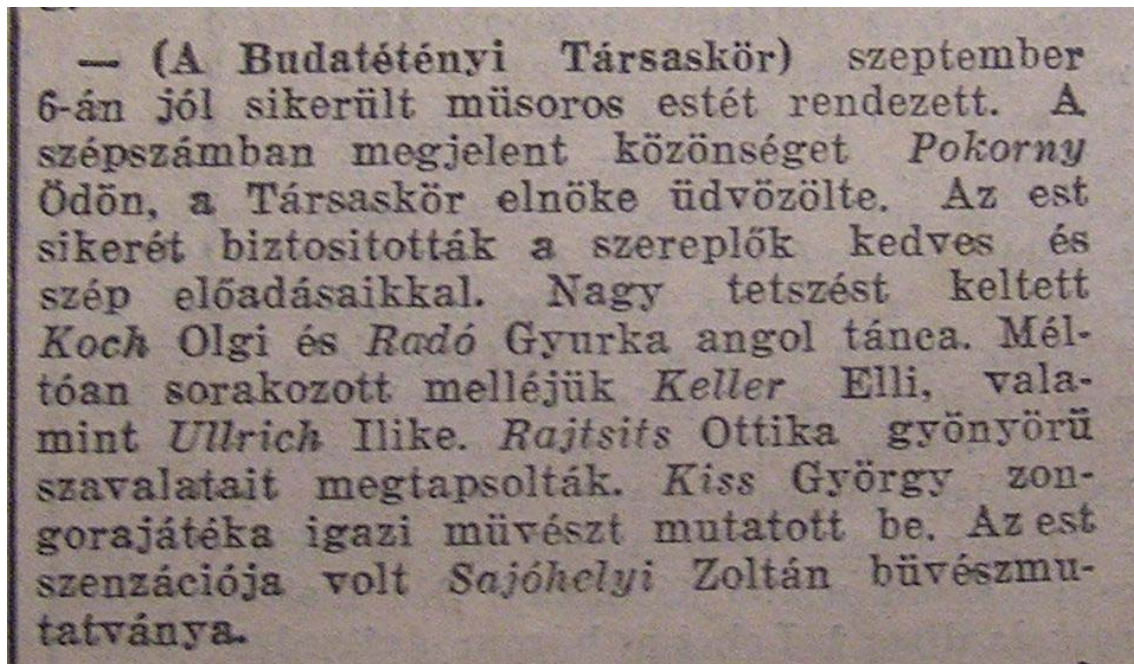

A patika történet egy dokumentuma

Az első világháborúbeli hadifestő Kistényből Pogány Gyula (balról a második)

A társasági életről írottak csak azért készültek, mert akadt valaki, aki egyszer azt mondta valahol, hogy a civil társasági szerveződések Budatétényben, most a rendszerváltás után kezdődtek valójában, hát ugye [ezt meg kellett cáfolnom](#).

Egy újsághír 1930-ból ...

Az ősök oltárt emeltek Bacchusnak

Kistétény társasági élete a századelőn címmel adta közre második füzetét a Budatétényi Polgári Kör. A „falu” első patikusának a fia, Sarnóczy György a Budafoki Könyvtárban mutatta be az elődeinkről fennmaradt korabeli dokumentum-, emlék- és fotógyűjteményből összeállított helytörténeti kuriózumot.

Kolláthné Hollóssy Rita, a polgári kör elnöke elmondta, az iratok rendezése során a fényképek között került elő egy igen megsárgult plakát, amely 1930-ban készült. Műsoros estét hirdett a Kultúrházban (ez az épület ma már nem létezik) a rendező a „Budatétényi Társaskör” volt.

Akkor jöttünk rá, hogy elődeinkben is megvolt, az az igény, igyekezett, ami a Budatétényi Polgári Kör alapító

tagjaiban. Összefogni, közösséggé formálni az egy településen lakókat, színvonalas rendezvényekkel gazdagítani mindennapi életüket. Ezután folytattuk a feltárását annak, milyen előzményei voltak és hogyan alakult a társasági élet ezen a területen. A visszaemlékezések mellett előkerültek fényképek, levelek, tárgyi bizonyítékok. Rendszerezés után feltárult az egyház szerepe, körvonalazódott a polgárság kezdeményezése. A kisvendéglők, a kaszinó ma már csak a legidősebbek emlékeiben él, akik szívesen meséltek az itt zajló életéről. Ebben a kis kötetben ismét szűkebb pátriánk múltja elevenedik meg – fogalmazott Kolláthné Hollóssy Rita. Sarnóczy György, a füzet szerzője az anyaggyűjtés során nagyon sok embert megismert.

Még szerencsém is volt, ugyanis az Erzsébet királyné úti füzetkém elkerült egy hajdan tétényi nyaralótulajdonoshoz. Mint kiderült, a Kellér-villa egykori lakója volt, aki üzent, és várt bennünket a lakásán, fotókkal, rajzokkal, történetekkel, korabeli meghívókkal és újságkivágásokkal. Megismerhettem a ma 85 éves Kamarás Mikós bácsit. Az illendőnél talán több időt is töltötünk Garbóci Lacival Kamaráséknál a kincset érő dokumentumok, fotókat nézegetve és a történeteket hallgatva – mondta Sarnóczy György. A szerző a plébánia adatait is tanulmányozhatta, sokszor volt vendég Pokorny Bandi bácsi özevegényél. A Pauks-Mamusich családdal hol interneten, hol személyesen folytatta az adatszerző beszélgetéseket. Domokoséktól és

Sarnóczy György, a szerző

a Koch leszármazott Láméktól is kapott adatokat. – A legrégebbi adat a Vasárnapi újság 1878. szeptember 29-i számából került elő, és csak valószínűsíthető, hogy a helybeliek emlegette „Legényegylet” találkozóhelyén emelték a szóban forgó szobrot: „Bacchus oltára. Lyka György kis-tétényi pinczéjében, egy a görögöknél hagyományos szertartás ment végbe; oltárt emeltek s a pesti görög pap szentelt vízzel s tömjénfüsttel áldotta meg a hordókat.” FE

... és egy másik újsághír a *Társasági élet* c. kiadvány megjelenését követően

Most készülgetek temetők történetének és végezetül a buldózeres lerombolásának feldolgozásával, sok fotóval és talán az általam indexelt helyi polgári halotti anyakönyvek CD mellékletével.

Temetőrombolás 1987

Külön öröm lenne számomra, ha itteni olvasóim a helytörténeti füzeteimben ráakadnának család kutatási munkájuk során kutatott neveik, vagy éppen elődeik valamelyikére.

Emberemlékezet - Nyíradonyi képeskönyv

Pócsi Zsolt, Nyíradony (pocsimail@gmail.com)

Néhány évvel ezelőtt „véletleneknek” köszönhetően kezdtünk a nyíradonyi Művelődési Házzal közösen régi fényképeket gyűjteni Nyíradonyról, a nyíradonyi családokról, digitalizálva, feldolgozva azokat.

Több rendezvényen kiállítottunk ezekből a képekből dekorációként, amelynek nagy sikere lett, és egyre többen hozták régi, megsárgult fényképeiket.

A most megjelent *Emberemlékezet* című nyíradonyi képeskönyv ezekből válogat, néhány témára osztva, úgymint: a munka hétköznapijai, portrék, párok, katonaélet, családi élet - esküvő, családok, gyerekek -, iskolai élet, közösségi élet, hitélet - első áldozás, processzió, temetés, köszöntő az életre.

Külön képjegyzék készült az alábbi információkkal: a fotó témája, a képen látható személy(ek), a kép elkészülésének helye, ideje, a fénykép tulajdonosa, készítője ill. a képhez kapcsolódó történet.

A legrégebbi fénykép 110 éves, amelyen a Buzsik család látható nyolc gyermekkel és édesanyjukkal, a fotót pedig az apának, Amerikába küldték.

A fényképeken látszik, hogy ezek az emberek szerették egymást, örültek egymásnak, akármilyen szegények is voltak.

Sok családi történetet sikerült rögzíteni, de vannak olyan képek is, amelyek esetében nem tudjuk, kiket ábrázolnak, mivel korábbi tulajdonosuk, akitől kaptuk, sem tudta már megmondani. Sokan ugyanis nem írják rá a fényképek hátoldalára, ki van a képen, mikor, hol és milyen alkalomból készült.

A képeken szereplő személyek nagy része már nem él, így azok ereklyének minősülnek. Rengeteg szomorú és örömteli történetet is megőriztek a családok. Van olyan kép, amelyet egy Kanadából hazalátogató család készített, mert nem hitt a szemének: annak, hogy az 1980-as években Magyarországon még használtak tehén húzta szekeret.

A képeskönyv emléket állít Gelencsér Jenő fényképésznek, aki több mint harminc évig élt és dolgozott Nyíradonyban. A képek között található Tóth Vince helyi testnevelő tanár és sportújságíró fényképei is, aki harminc év alatt rengeteg fotót és cikket készített a nyíradonyi közösségi életéről.

A könyv képanyagát a debreceni Déri Múzeum munkatársa, Szabó Anna Viola szerkesztette.

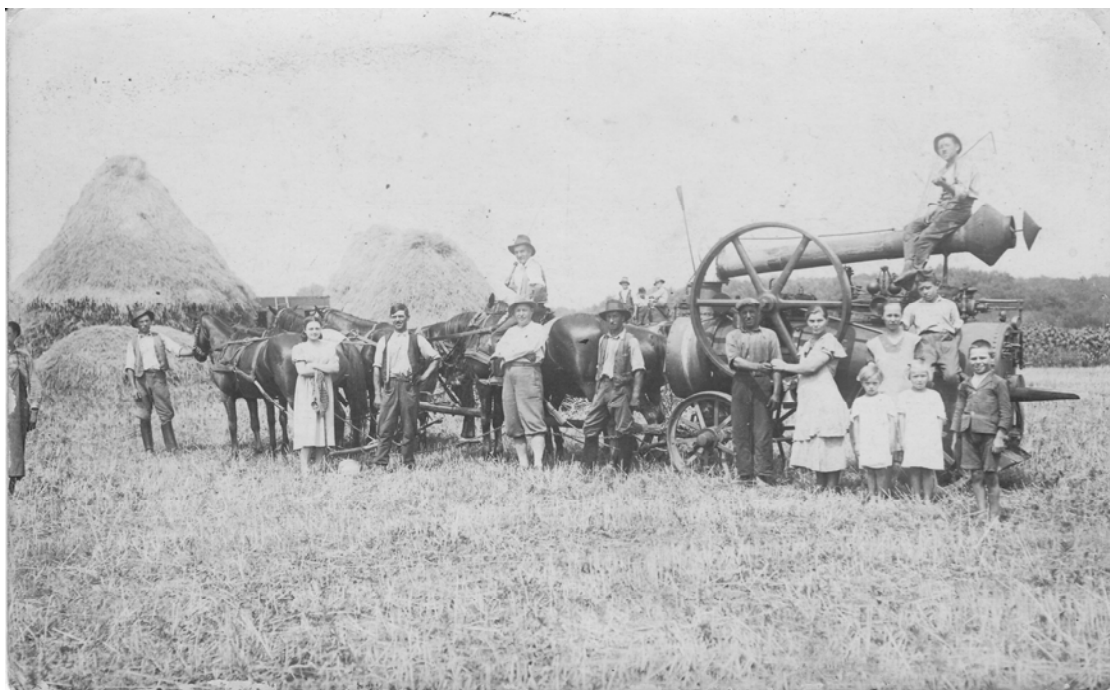
Az album megjelenése óta hozzák a régebbitől régebbi fényképeket, ezzel gazdagítva a gyűjteményt. Volt olyan ház, ahonnan 108 darab fotót kaptunk.

Talán lesz folytatás...

A következő képek egy kis ízelítőt adnak a könyv képanyagából. A képek aláírása a következőket jelentik:

1. A kép címe
2. Kiket ábrázol a kép, milyen alkalomból?
3. Hol készült?
4. Mikor készült?
5. Ki a fénykép tulajdonosa?
6. A képhez kapcsolódó történet, a felvétel készítője

1.1. (Címkép)

1. Cséplés után
2. A gép előtt jobbról a Lukács család áll
3. Nyíradony, Tivorány
4. 1937 körül
5. Lukács Róbert

1.9.

1. Aratás utáni csoportkép, aratókoszorúval
2. A felső sorban áll három ismeretlen személy, majd Győri Lajos, Szűcs Kálmán, az állami gazdaság vezetője, három ismeretlen, Birinyi József, Volincsák József, Belme Illés; a középső sorban áll Mercs Illés, ülnek: Bugya Béla és Dobos János; az alsó sorban guggol Bugya Jánosné, Mercs Erzsébet és Matolcsi Lajosné Farkas Ilona
3. Gút
4. 1955
5. Belme Illésné
6. A családi emlékezet szerint az aratást végző nyírmártonfalviak hívták oda magukhoz a kép elkészítéséhez a közelben dolgozó nyíradonyi kőműveseket, Belme Illést és brigádját, hogy többen legyenek rajta.

1.54.

1. Ruhagyár
2. ?
3. Nyíradony
4. 1980-as évek
5. Nyíradony város Polgármesteri Hivatala
6. Tóth Vince felvétele

1.64.

1. A 377-es gőzmozdony a vasútállomáson
2. A vasutasok között balról a második Illés György váltókezelő
3. Nyíradony
4. 1920-as évek
5. Lukács Györgyné

2.2.

1. Csoportkép a hentes mesterlevél átvétele alkalmából
2. A mesterek között Lázár Mihály
3. Nyíradony (?)
4. 1920 körül
5. Blascsák Józsefné

2.53.

1. Csoportkép
2. Csebogár zenekar
3. Nyíradony
4. 1950-es évek
5. Tóth Vince
6. A zenekar 1946-1962 között működött

3.23.

1. Katonaszakácsok borozása
2. Lázár Gusztáv (középen) és katonatársai
3. Nyíradony, Vörösmarty utca, Lázár Gusztáv háza előtt
4. 1920-as évek
5. Blascsák Józsefné

3.8.

1. Katonai egység csoportképe, civilekkel
2. A képen Sopronyi János (jobb szélén)
3. ?
4. 1940-es évek
5. Erdei Jánosné

4.20.

1. Családi kép
2. A Buzsik család: balra lent Buzsik Anna, mögötte id. Buzsik Györgyné, ölben Buzsik János, mögötte ifj. Buzsik György, előtte János és Mária, majd Buzsik József, előtte Erzsébet és Béla
3. Nyíradony
4. 1903
5. Kondásné Erdei Mária
6. A családi legenda szerint a kép idősebb Buzsik György számára készült a családról, hogy utánaküldjék Amerikába, ahova többször is kiment dolgozni. A Buzsik család birtokos volt, 30 hold földön gazdálkodtak.

4.63.

1. Tivorányi gyerekek csoportképe

2. Hátsó sor: Gráma Julianna, Nagy Mária, Terdik Lászlóné, Szilágyi Jánosné Vargics Mária, Gráma Sándorné Hadházi Borbála, ölében Gráma Erzsébet, Vargics Györgyné Tasi Erzsébet, Kondor Jánosné Péntzes Flóra, ölében Kondor (János?), Szilágyi Györgyné Nagy Borbála, Keresztesi Gyuláné Kazai Etelka, Molnár Györgyné Novák Mária, Aranyics Gyuláné; harmadik sor: Szilágyi Mária, Gráma Mária, Szilágyi Borbála, Terdik Mária, Szilágyi Julianna, ölében Szilágyi (Ilona?), Molnár Irén, Kondor Piroska, Szilágyi Lászlóné; második sor: három ismeretlen gyerek, Nagy Julianna, ismeretlen gyerek, Aranyics Mária, Tasi Margit, Vargics Mária; első sor: két ismeretlen gyerek, Szakály László, Szilágyi Ferenc, Szilágyi Mihály, ismeretlen gyerek, Szilágyi János, öt ismeretlen gyerek

3. Nyíradony, Tivorány

4. 1947 5. Sopronyi Jánosné

5.2.

1. Elemi iskolai osztálykép
2. ?
3. Nyíradony
4. 1936
5. Lókodiné Pintye Mária

5.15.

1. Gyerekek tanítójukkal

2. Felső sor: Macsiták János, Nagy László, Keczán Ferenc, Felföldi Ferenc; harmadik sor: Varga András, Kozma János, Sípos József, Felföldi János, Rost János, Sztancs János, Nagy Ferenc; második sor: Ferenczik Rozália, Farkas Irén, Korondán György tanító, Macsiták Mária, Kádár Margit. Kisgyerekek az első sorban: Baranyai Anita, Baranyai József, Szatmári Erzsébet

3. Nyíradony, Szakolykert

4. 1960

5. Herman Jánosné

Az alkotóműhelyből

A középkori szkriptorok szorgos kezei és a lúdtoll sercegése jut eszébe annak, akinek lehetősége nyílik betekinteni a MACSE tagjainak alkotóműhelyébe. Ebben a sorozatunkban szeretnénk felmutatni az egyesületünk tagjai által írt, szerkesztett, összességében létrehozott műveket: könyveket, DVD-ket és CD-ket. Recenzióinkkal szeretnénk előmozdítani szélesebb körű megismerésüket. Közkinccsé váló adataik, ismereteik gazdagítsanak mindnyájunkat; méltó honoráriumuk legyen az olvasó megbecsülése.

Kis füzetben nagy segítség a családkutatáshoz

Ari Ilona, Budapest (ariilona@gmail.com)

Berkes József, Budapest (berkes.jozsef@mol.gov.hu)

A kiadvány egy füzet sorozat első száma. A szolnoki Családkutató Klubban elhangzott előadások egy részéről készített jegyzeteket tartalmazza, mellékletében pedig mind a kezdő, mind a gyakorlottabb kutatók számára található hasznosítható ismereteket. A kiadó – Molnár Lajos Milán, az Aba-Novák Kulturális Központ igazgatója, a Családkutató Klub alapítója – az elgondolás iránti elkötelezettségét bizonyítja, hogy vállalkozott e hiánypótló kötet megjelentetésére. A szerzők között a témában jártas szakembereket és amatőr családkutatót is találunk. A szöveget írták:

Ari Ilona, az ANKK Családkutató Klubjának vezetője

Berkes József főlevéltáros, a MNL Országos Levéltárának főosztályvezetője

Dr. Cseh Géza, az MNL Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár főlevéltárosa

Minden kézben ott található a füzetünk (Fotó: Illyés Csaba)

Az első oldalon Hunyady Lászlónak, a MACSE elnökének kedves ajánló sorait olvashatjuk.

A bevezetőben némi ízelítőt kapunk a Jász-Nagykun-Szolnok megyében – az országban egyedülálló módon – folyó családkutató műhelymunkáról. A már említett klubon kívül Mezőtúron, a Bodoki Fodor Helytörténeti Egyesület kebelén belül immár négy éve működik egy családkutató tagozat, amely a maga sajátos ismeretanyagát felhasználva, többszörösen kiveszi a részét a helyismereti megmozdulások, pl. kiállítások, emléktábla avatások előkészítéséből és lebonyolításából, továbbá a pályázatokkal kapcsolatos teendőkből. A megyei élet más szereplői is elkötelezetten segítik a családtörténettel foglalkozók egyre népesebb táborát. E munka eredményeinek összefoglalása és megismertetése érdekében született meg a füzet sorozat gondolata, amelynek megjelent első száma máris nagy sikert aratott mind a családkutatással hivatásszerűen foglalkozók, mind az amatőrök körében.

Formálódik a második füzet tartalma is, amelyről rövid ízelítőt találhatunk a tartalomjegyzék után. Ismerve a füzet sorozat megálmodóinak és létrehozóinak elkötelezettségét, bizonyosra vehető a továbbiak megjelenése. A visszajelzések is erre biztatnak minket.

A kiadvány a családtörténet-írás folyamatainak megfelelően tagozódik, négy fő fejezetben vezet végig az olvasót a legfontosabb módszertani lehetőségek megismertetésével. Emellett sok gyakorlati és hasznos illusztráció is segíti a kutatót.

Miből írhatjuk meg a családuk történetét?

A feltett kérdésre két részben kapunk választ. Az első a családi és ismerősi/baráti körben található forrásokra hívja fel a figyelmet. Ezekkel felfegyverkezve érdemes nekikezdeni a kutatásnak. Az előzetes ajánlásban néhány megszívlelendő jó tanácsot kaphatunk az objektivitás megőrzésére, az intim családi dolgok kezelésére, majd a kutatás fő irányára (ismertből az ismeretlenbe) vonatkozóan. A családi forrásokat három alcím alá sorolva találhatjuk, úgymint:

- emlékezet, szájhagyomány
- írott források
- tárgyi emlékek.

Értékes adatok a sírkövön (Fotó: B. Sipos Gabriella)

A *Külső források a családkutatók számára* című fejezet a család ismeretségi körén kívül fellelhető adatokra, információkra hívja fel a figyelmet, elsőként – egy Jász-Nagykun-Szolnok megye sajátosságait felsoroló példán keresztül – a helyismeret fontosságára. Itt a teljesség igénye nélkül sorolunk fel néhány lényeges forrást. Érdeemes utánanézni a különböző összeírásoknak (országos vagy helyi, katonaállítási lajstromok, választási névjegyzékek stb.), a földesúri család iratainak, a temetői nyilvántartásoknak, a céhek, később az ipartestületek nyilvántartásainak stb. A fejezet végén arra vonatkozóan olvashatunk ötleteket, hogy ezeket az adatokat hol lelhetjük fel.

Kutatás az anyakönyvekben

A családkutatók számára legfontosabb fejezet három részre tagolódik. Megismerkedhetünk az anyakönyvek kevesek által ismert történeti fejlődésével. Az anyakönyvek kezdetleges vezetése sokkal régebbi, mint gondolnánk. Európa nyugati felén az őskeresztények már a 3. század elején rögzítették a közösséghez tartozókat és a mise-áldozatot bemutatókat. Az anyakönyvek e kezdetleges megjelenési formáját, mondjuk „vezetését” a népvándorlás elsodorta, és a középkorra elfelejtették. Legelőször a soissons-i (853), majd a II. lateráni (1239) zsinat szorgalmazta az anyakönyvek újbóli bevezetését. Hazánkban az anyakönyvek felfektetését és vezetését a nagyszombati zsinat (1611) rendelte el, de ez igen lassan terjedt, először csak a törökök által el nem foglalt területeken. Az Alföld egyes részein és a déli végeken nem léteztek anyakönyvek egészen a 18. század közepéig/végéig.

Részletesen szó esik az egyes felekezetek, majd az 1895-től meginduló állami anyakönyvezés gyakorlatáról, illetve a történelmi események miatt határon kívül került országrészekhez tartozó települések kutatásáról. Olvashatunk még az anyakönyvi bejegyzések koronként és vallásonként változó sajátosságairól, a névadási szokásokról, a családnevek kialakulásáról és eredetéről, a névváltoztatásról. A fejezet az anyakönyvek kutatásához ajánlott irodalomjegyzékkel zárul.

A következő részben választ kaphatunk arra a kérdésre: mit érdemes tudni az anyakönyvekről a családfa készítéséhez? Rövid történeti áttekintés után a magyarországi anyakönyvezéssel kapcsolatos ismeretek részletezése következik. A levéltári kutatást meghatározó jogszabályok bemutatását megelőzően – újfent egy Jász-Nagykun-Szolnok megyei példán keresztül – ismerkedhetünk meg a matrikulákban való keresgélés feltételeivel. Ez utóbbi egységesítése várható az új levéltári törvény hatására, a Magyar Nemzeti Levéltár szervezetének átalakulásával.

A matrikulákat tárgyaló utolsó fejezet gyakorlati példák sokaságán keresztül ismerteti meg az olvasót a három legfontosabb – a születési (keresztelési), a házassági (esketési) valamint a halálozási – anyakönyv sajátosságaival, koronként változó adattartalmával. Inkább felsorolásszerűen került a füzetbe a bejegyzések néhány jellegzetessége, úgymint a dátum jelölése, a nevek írásmódja, helyesírási, rövidítési sajátosságok, a hangzók jelölése stb. Néhány jó tanácsot is találhatunk arra az esetre, ha valamit nem tudunk elolvasni. A két fő kutatási módszer rövid ismertetésével zárul a fejezet.

Az adatok kigyűjtése, rögzítése, rendszerezése

A fejezet a családtörténet-írás legfontosabb vázának tekinthető ősfa készítésével indít. A kutatók az adatok többségét mikrofilmen rögzített formában, illetve az eredeti dokumentumokból, vagy az azokkal egyenértékű másolatból gyűjthetik össze. Mindkét formához hasznos tanácsokat találhatunk. A kikeresett adatok rögzítéséhez, rendszerezéséhez leggyakrabban használatos – és gyakorlati példákon bemutatott – módszerek közül mindenki a kitűzött célnak, az adott helyzetnek és egyéni alkátának megfelelőt választhatja ki a számára legmegfelelőbbet.

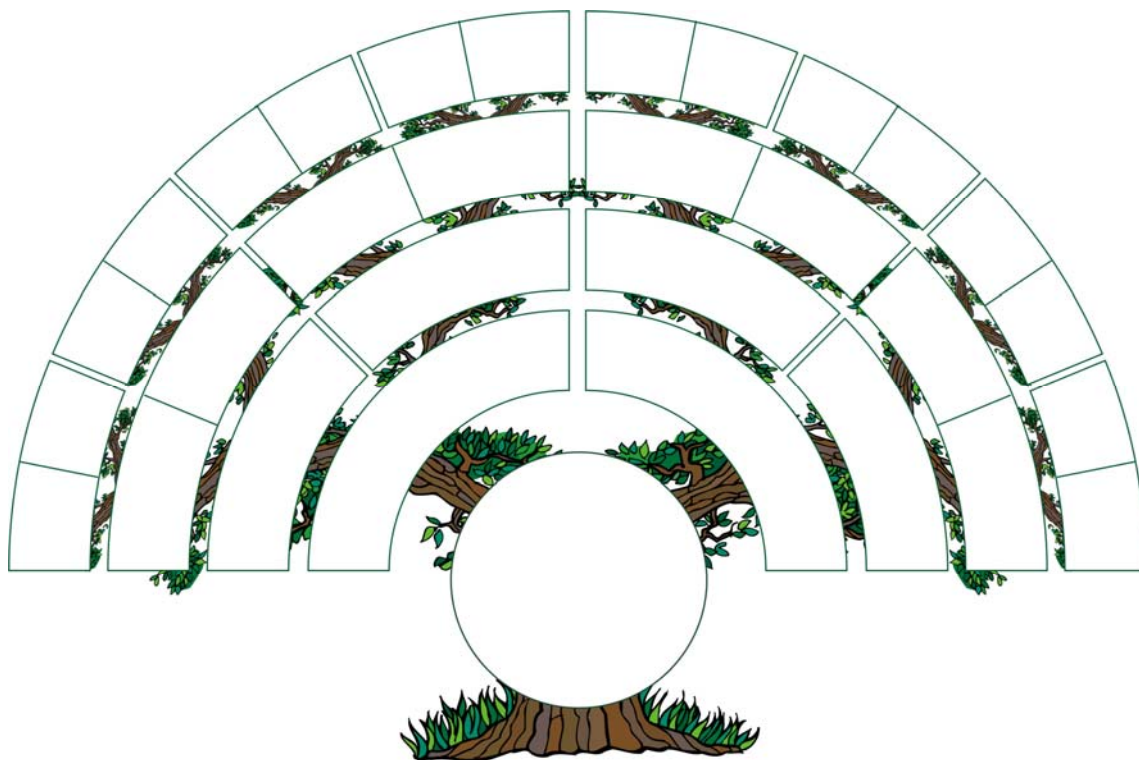
A különleges családfa az Aba-Novák Kulturális Központ 2011-es családkutató játékára érkezett, Gáspár Zalán alkotása (Fotó: Illyés Csaba)

Befejező munkák: családfák készítése, majd a történet megírása

A gazdag választékból néhány kiragadott példa olvasható a kézzel rajzolt vagy számítógépes programmal készített családfákra, amelyekből mindenki igényei és lehetőségei szerint választhat. Ezután a családtörténet két fő részét, a szöveges részt és a hozzá kapcsolódó dokumentálást segítő javaslatok következnek. A szöveges rész tartalmánál érdemes figyelembe venni, hogy kinek szánjuk, milyen körben terjesztjük. Nagyobb nyilvánosság elé kerülhetnek-e intim családi dolgok, továbbá mennyire kell a körülményekről tájékoztatni a majdani olvasót. A családtörténet felépítése közben is beválik a klasszikus hármas tagolás: bevezetés, tárgyalás, befejezés. A fejezetben láthatunk még néhány módszert a szövegek közötti adatok bemutatására is.

Írás közben elkerülhetjük a szarvashibákat, ha beleéljük magunkat az adott kor körülményeibe, a miliő hangulatába. A történelmi ismereteken kívül ehhez felhasználhatunk más családtörténeti, helytörténeti munkákat, de szépirodalmat is. Célszerű szerkesztéssel mindenki számára áttekinthetővé

tehetjük a legbonyolultabb családi kapcsolatokat is. Segít a későbbi visszakeresésben, ha megjelöljük a forrásainkat.

Kitölthető ősfaminta

Nincsenek általános, mindenkire érvényes szabályok. A választást az olvasóra bízva, fűzetünkben a sokszínűsége törekedtünk, kerülve, hogy bármely módszert egyedül üdvöztetőnek kiáltsuk ki. A felsorolt ötleteket ki-ki kedve szerint hasznosíthatja. Jó munkát és sok sikert kívánunk hozzá!

Mellékletek

Gyakori latin kifejezések az anyakönyvekben

Ez a kis latin-magyar szótár Gyimesi Imre családkutató gyűjtéséből származik, amelyet Berkes József egészített ki. A foglalkozások latin megfelelőjének felsorolását a következő füzet mellékleteként tervezzük, ezért itt alig szerepelnek. A családkutatóhoz, anyakönyvek kutatásához ajánlott irodalom a fűzetből lemaradt, ezért hibajegyzék helyett itt hívjuk fel a figyelmet a latin kisszótárra: Kovács Béla: *Syllabus latino-hungaricus*. Heves Megyei Levéltár. Eger, 1990.

Néhány felekezeti anyakönyv fejléce

A magyar nyelvű megfelelőjének párhuzamba állításával segít eligazodni a latin és a gótbetűvel írt német nyelvű fejlécek megnevezéseiben. A különböző időkből származó és a kutatóknak problémát okozó római katolikus és izraelita anyakönyvi fejléceket kikereste, a másolatokat készítette és összeillesztette Berkes József.

Hónapok megnevezései

Ez a melléklet szintén Gyimesi Imrének köszönhetően tájékoztat a hónapok elnevezésének kialakulásáról, a korábbi latin, magyar és népies hónapnevekről.

Családkutatásban felhasználható internetes oldalak

Több családkutató szorgalmának köszönhetően néhány jól használható tipp a világhálón böngészőknek. A 2012-es állapotot rögzítettük, egyben felhívjuk a figyelmet a folyamatos változásokra.

Halált okozó betegségek

Ezt a latin – magyar szótárt B. Sipos Gabriella, a Családkutató Klub titkára állította össze Szokolszky Bertalan esperes plébános *Anyakönyvvezetők szótára* (Kassa, 1923) alapján.

Az eredeti mű abc sorrendben a magyar kifejezések szlovák, német, latin megfelelőjét tartalmazza. Már első pillantásra látszik, hogy a szótár nem csak annak idején – amikor átszabták az országhatárokat, és ettől sok helyen a hivatalos nyelv is megváltozott – jelentett nagy segítséget az anyakönyvvezetőknek, hanem a mai családkutatók számára is hasznos lehet. A könnyebb keresés érdekében elsőnek latin-magyar nyelvpárra szerkesztve, segédletként adjuk kézbe a matrikulákat böngészőknek. Ne lepődjenek meg, ha nem csak betegségeket találnak a halálokok között!

A kiadvány ára 1500 Ft.

Megvásárolható

- az Ifjúsági Házban, 5000 Szolnok, Szapáry út 23. hétköznaponként 10.00-13.00 és 14.00-18.00 óra között

- a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának óbudai épületében, 1037 Budapest, Lángliliom u. 4. Berkes Józsefnél, telefon: 06 1 437 0691 email: berkes.jozsef@mol.gov.hu

Előzetes a következő füzet tartalmából

Az első füzetből kimaradt bőséges anyag láttán máris körvonalazódik, mi kerül be a második füzetbe. Minden nem is fér el egyetlen újabb kiadványban. A következő számba a különböző társa-

dalmi osztályok, rétegek és csoportok kialakulásáról és kutatásuk sajátos eszközeiről szóló előadásokról készült jegyzetek kerülnek be. Terjedelmi korlátok döntik el, hogy a levéltárakról tavaszra tervezett előadás anyaga belefér-e, vagy majd egy következőbe.

Az 1870-es évekből való családi fotó már a következő füzetbe kerül (Fózer Vendel gyűjtése)

Ismét nagyon jól használható mellékletekkel lépjük meg az olvasót, támaszkodva a Berkes József főlevéltáros által felajánlott összeállításokra. Így egy a mostaninál bővebb latin és német szavak gyűjteményével jelentkezünk, természetesen a megfelelő magyar kifejezésekkel együtt. Az anyakönyvvezetők szótárából a foglalkozások latin-magyar megnevezései kerülnek sorra, kiegészítésekkel megtoldva. Mindezekhez csatoljuk a nemesek kutatásához felhasználható bőséges irodalomjegyzéket is.

Egyesületi hírek

A Magyar Családtörténet-kutató Egyesület vezetőségének közleménye

Az év kutatóhelye 2012 díjról

A tavalyi évhez hasonlóan idén is sok javaslat érkezett **Az év kutatóhelye** díjra. Mivel tagjaink sokfelé járnak kutatni, a javaslatok erős szórást mutattak, a díjra javasolt kutatóhelyek száma az idei évben 29 volt.

A javaslatok figyelembe vételével a MACSE 2012. december 1-i vezetőségi ülésén meghozta döntését.

Idei díjazottaink:

- ♣ belföldi kategóriában: **Budapest Főváros Levéltára**,
- ♣ külföldi kategóriában: az **Utolsó Napok Szentjeinek Jézus Krisztus Egyháza**, közkeletű nevén a mormon egyház.

Gratulálunk a díjazottaknak!

A díj átadására ünnepélyes keretek között, 2013. január hónap második felében kerül sor.

Javaslatok érkeztek még az alábbi kutatóhelyekre:

- ♣ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár
- ♣ Magyar Zsidó Levéltár Családkutató Központja, Budapest
- ♣ Hargita Megyei Állami Levéltár, Csíkszereda
- ♣ Evangélikus Országos Levéltár, Budapest
- ♣ Nógrád Megyei Levéltár
- ♣ Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár Sátoraljaújhelyi Levéltára
- ♣ Állami Levéltár, Szatmárnémeti
- ♣ Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár
- ♣ MTI Folyóírártára, Budapest
- ♣ Szatmári Római Katolikus Püspöki és Káptalani Levéltár, Szatmárnémeti
- ♣ Szombathelyi Püspöki Levéltár
- ♣ Pest Megyei Levéltár, Budapest

- ♣ Magyar Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest
- ♣ Petőfi Irodalmi Múzeum interaktív felülete
- ♣ Vas Megyei Levéltár
- ♣ Zala Megyei Levéltár
- ♣ Veszprém Megyei Levéltár
- ♣ Komárom-Esztergom Megyei Levéltár
- ♣ Prímási Levéltár, Esztergom
- ♣ Magyar Országos Levéltár óbudai levéltára
- ♣ Evangélikus Levéltár, Orosháza
- ♣ Arad Megyei Állami Levéltár, Arad
- ♣ Kassai Kerületi Levéltár
- ♣ Tatabánya Megyei Jogú Város Levéltára
- ♣ Kárpátaljai Református Egyház Levéltára és Múzeuma, Beregszász
- ♣ Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár, Szeged
- ♣ Békés Megyei Levéltár

Köszönjük tagjaink aktivitását, segítségüket a díj odaítélésében!

A MACSE vezetősége, 2012. december 2.

Matrikula 2012 tartalomjegyzék

1. szám (március)

Dr. George Berzsényi: <i>Berzsényiek a nagyvilágban</i>	1
Bagdi Márton: <i>Az özvegy és elvált személyek kutatása</i>	14
Sándor Ákos: <i>Sándor Imre élete és munkássága – Születésének 135., illetve a Genealógiai Füzetek 110. évfordulóján</i>	37
Az alkotóműhelyből	
Miske Miklós Kálmán: <i>Teleky Dezső: Még csak most kezdődik – Magyarország és Erdély történetének „virtuális” bibliográfiájával</i>	48
Nemzetközi hírek	
Hazai hírek	
Egyesületi hírek	

2. szám (június)

Dr. Várkonyi Tibor: <i>A kezdetektől a „Családtörténet határok nélkül” című könyv megjelenéséig</i>	1
Dr. Lévy Béla: <i>Baranyai sváb mesterember őseim</i>	29
Gyimesi Imre: <i>A sírkő megelevenedik</i>	36
Az alkotóműhelyből	
Ábrahám Vera: <i>Feledésre ítélt emlékek megőrzése</i>	47
Nemzetközi hírek	
Hazai hírek	
Egyesületi hírek	

3. szám (szeptember)

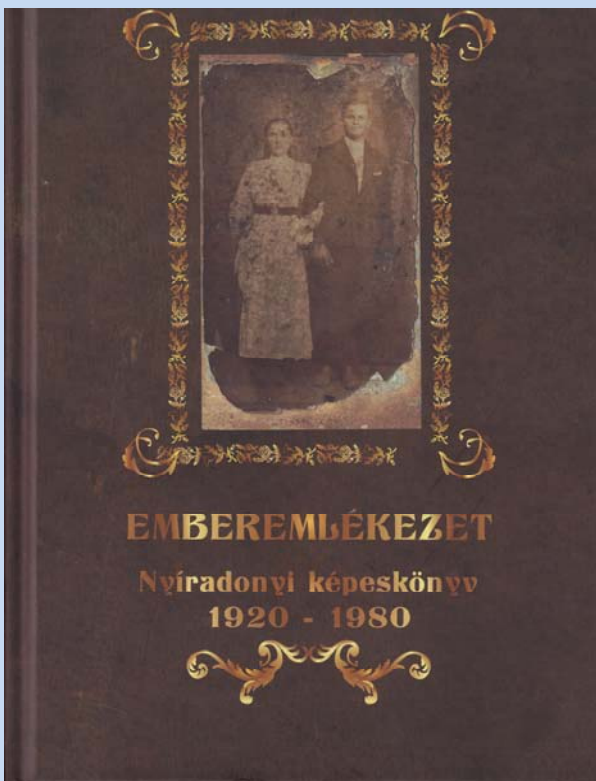
Rihmer Aurél: <i>Heraldika avagy címertan</i>	1
Négyesi György: <i>Búvárkodás a levéltárban (módszertani tanácsok)</i>	35
Wéber György: <i>Quo vadis családfakutatás?</i>	43
Babcsányi Judit, Fábiánné F. Melinda: <i>Kárpátaljai utazásunk, 2012. június 14-18.</i>	50

4. szám (december)

Steven Tötös de Zepetnek: <i>A Tötös és Tötös személy- és családnév eredetéről</i>	1
Janurik Zsuzsanna: <i>Egy parasztcsalád története</i>	6
Sarnóczay György: <i>Kistényei mesék</i>	18
Pócsi Zsolt: <i>Emberemlékezet - Nyíradonyi képeskönyv</i>	23
Az alkotóműhelyből	
Ari Ilona, Berkes József: <i>Kis füzetben nagy segítség a Családkutatáshoz</i>	36

Egyesületi hírek

A Magyar Családtörténet-kutató Egyesület vezetőségének közleménye: <i>Az év kutatóhelye 2012</i> díjról	43
Matrikula 2012 tartalomjegyzék	45

MACSE

H-1022 Budapest
Bimbó út 55.

E-mail: macse@macse.org

Adószám: 18213056-1-41

KSH: 18213056-6499-529-01

Egyesületi tisztségviselők

Hunyady László
elnök

Dr. Hatvany Béla Csaba
elnökhelyettes

Sztrányainé Ildikó
főtitkár

Babcsányi Judit
titkár

Kónya Zsuzsanna
titkár

Németh József
titkár

Szirmay Gábor
titkár

Dr. Várkonyi Tibor
titkár

Gelei Judit
kincstárnok

Cseresnyésné Bécsy Zsuzsa
az ellenőrző bizottság elnöke

Beszeda László
az ellenőrző bizottság tagja

Vezér Ágnes
az ellenőrző bizottság tagja

Látogassa meg
webhelyünket:

<http://www.macse.org>

Freskó 1377-ből a Szentháromság római katolikus templomból, Velemér

Fotó: Dr. Hatvany Béla Csaba